

REGULÁCIA INVÁZNYCH DRUHOV POĽOVNÍKMI

Katarína Sujová, Valéria Longauerová, Marián Slamka

Obrázok 1. Tchor tmavý (*Mustela putorius*) v povodí Neresnice (archív NLC 2016)

Úvod

Invázne nepôvodné druhy predstavujú jednu z hlavných hrozieb pre biodiverzitu a súvisiace ekosystémové služby. Táto hrozba má rozličné formy, vrátane vážnych vplyvov na pôvodné druhy a štruktúru a fungovanie ekosystémov, a to zmenou biotopov, predátorským správaním, konkurenciou, prenosom chorôb, nahradením pôvodných druhov vo významnej časti ich oblasti výskytu a genetickými vplyvmi prostredníctvom hybridizácie. Okrem toho môžu mať invázne nepôvodné druhy významný nepriaznivý vplyv aj na ľudské zdravie a hospodárstvo.

Európsky parlament a Rada (EÚ) v roku 2014 schválili nariadenie o prevencii a manažmente introduk-

cie a šírenia invázných nepôvodných druhov (ďalej len „nariadenie o invázných druhoch“). Už pred týmto nariadením existovalo viac ako 40 legislatívnych aktov Únie o zdraví zvierat, ktoré obsahujú ustanovenia o chorobách zvierat, ďalšie predpisy o organizmoch, ktoré sú škodlivé pre rastliny alebo rastlinné produkty ako aj o režime uplatniteľnom na geneticky modifikované organizmy. Nariadenie o invázných druhoch predpokladá, že akékoľvek nové pravidlá týkajúce sa invázných nepôvodných druhov by sa mali s uvedenými legislatívnymi aktmi Únie zosúladiť a neprekrývať sa s nimi a nemali by sa uplatňovať na organizmy, na ktoré sú zamerané už skôr platné legislatívne akty.

Národná legislatíva ukladá - pri odstraňovaní invázných druhoch živočíchov sa bude postupovať v súlade so zákonom č. 274/2009 Z. z. o poľovníctve a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej len zákon o poľovníctve) a vyhlášky č. 344/2009 Z. z., ktorou sa vykonáva zákon o poľovníctve v znení neskorších predpisov.

Legislatívne akty

Problematiku invázných druhov na európskej úrovni upravujú nasledujúce akty:

Základným právnym aktom, ktorý definuje pravidlá a aj nadväzujúce prijaté akty je

- Nariadenie EU parlamentu a Rady (EÚ) č. 1143/2014 z 22. októbra

2014 o prevencii a manažmente introdukcie a šírenia invázných nepôvodných druhov.

Zoznamy invázných druhov vzbudzujúcich obavy únie boli doteraz vydané v rámci vykonávacích nariadení

- Vykonávacie nariadenie Komisie (EÚ) 2016/1141 z 13. júla 2016, ktorým sa prijíma zoznam invázných nepôvodných druhov vzbudzujúcich obavy Únie podľa nariadenia Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 1143/2014,
- Vykonávacie nariadenie Komisie (EÚ) 2017/1263 z 12. júla 2017, ktorým sa aktualizuje zoznam invázných nepôvodných druhov vzbudzujúcich obavy Únie prijatý vykonávacím nariadením (EÚ) 2016/1141 podľa nariadenia Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 1143/2014,
- Vykonávacie nariadenie Komisie (EÚ) 2019/1262 z 25. júla 2019, ktorým sa mení vykonávacie nariadenie (EÚ) 2016/1141 s cieľom aktualizovať zoznam invázných nepôvodných druhov vzbudzujúcich obavy Únie.

V uvedených zoznamoch sú tri invázne nepôvodné druhy vtákov – húska štíhla, vrana lesklá, potápnica bielolica a 4 invázne nepôvodné druhy cicavcov – nutria vodná/riečna, psík medvedíkovitý, ondatra pižmová, medvedík čistotný, ktoré sa vyskytujú na území SR a mali by byť odstraňované v súlade so zákonom o poľovníctve.

Nariadenie o invázných druhoch ustanovuje, že zoznam bude komplexne preskúmaný aspoň každých šesť rokov a medzitým sa v prípade potreby aktualizuje.

Tabuľka 1. Prehľad zaradenia invázných nepôvodných druhov živočíchov do prílohy č. 1 k zákonu o poľovníctve

Slovenské meno	Príloha č. 1 k zákonu o poľovníctve (zaradený „+“ / nezaradený „-“)
húska štíhla	-
vrana lesklá	-
potápnica bielolíca	-
nutria vodná/riečna	+ (bod 2)
psík medvedíkovitý	+ (bod 2)
ondatra pižmová	+ (bod 2)
medvedík čistotný	+ (bod 2)
norok americký	+ (bod 2)

Pre úplnosť uvádzame ďalšie akty, ktoré upravujú postupy členských štátov:

■ Delegované nariadenie Komisie (EÚ) 2018/968, ktorým sa dopĺňa nariadenie EU parlamentu a Rady (EÚ) č. 1143/2014, pokiaľ ide o posudzovanie rizík súvisiacich s inváznymi nepôvodnými druhmi.

■ Vykonávacie nariadenie Komisie (EÚ) 2017/1454, ktorým sa špecifikujú technické formáty na podávanie správ členských štátov podľa nariadenia EU parlamentu a Rady (EÚ) č. 1143/2014, ktorým sa zjednocujú hlásenia jednotlivých štátov Komisii;

■ Vykonávacie nariadenie Komisie (EÚ) 2016/145, ktorým sa prijíma formát dokumentu slúžiaceho ako dôkaz pre povolenie vydané príslušnými orgánmi členského štátu, na základe ktorého môžu zariadenia vykonávať určité činnosti týkajúce sa invázných nepôvodných druhov vzbudzujúcich obavy Únie podľa nariadenia Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 1143/2014, povolenia resp. výnimky pre výskum alebo ochranu ex-situ

Na národnej úrovni bol prijatý

■ zákon č. 150/2019 Z. z. o prevencii a manažmente introdukcie a šírenia invázných nepôvodných druhov a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej len „zákon o invázných druhoch“),

Na zákon nadväzujú

■ nariadenie vlády SR č. 449/2019 Z. z., ktorým sa vydáva zoznam

invázných nepôvodných druhov vzbudzujúcich obavy Slovenskej republiky, v ktorom je uvedený jeden invázný nepôvodný druh cicavca norok americký

■ vyhláška MŽP SR č. 450/2019 Z. z. ktorou sa ustanovujú podmienky a spôsoby odstraňovania invázných nepôvodných druhov (ďalej len „vyhláška o odstraňovaní invázných druhov“),

■ Nesúlad so zákonom o poľovníctve

Zákon o poľovníctve definuje zver (§2 písm. z) ako populáciu voľne žijúcich druhov živočíchov uvedených v prílohe č. 1. V prílohe č. 1 nie sú uvedené invázne nepôvodné druhy vtákov a sú uvedené invázne nepôvodné druhy cicavcov, zaradené v zozname v bode 2 ako zver srstnatá. (tab. 1)

Uvedené je vážnym nedostatkom súladu v legislatíve, keďže zákon o poľovníctve upravuje podmienky

na lov a žužtkovanie zveri (§ 1 odsek 1 písm. g) a vyhláška o odstraňovaní invázných druhov sa pri ustanovovaní spôsobov odstraňovania troch druhov vtákov, ktoré nie sú zverou odvoláva na zákon o poľovníctve a jeho vykonávací predpis, pričom na tieto druhy sa zákon o poľovníctve nevzťahuje.

Nariadenie o invázných druhoch, zákon o invázných druhoch na jednej strane a zákon o poľovníctve na strane druhej sú v mnohých oblastiach protichodné. Nariadenie a zákon o invázných druhoch smerujú k eradikácii invázných druhov z prírodného prostredia, kým zákon o poľovníctve hovorí o zachovaní druhovej pestrosti a zdravých populácií voľne žijúcej zveri. Oba tieto postoje a z nich vyplývajúce regulačný resp. povinnosti sa naraz týkajú všetkých piatich invázných druhov cicavcov.

Zákon o invázných druhoch užívateľom poľovného revíru ukladá povinnosť (§ 3 ods. 3):

■ odstraňovať odchytnom alebo usmrtením invázne nepôvodné druhy uvedené v národnom zozname alebo v zozname Európskej únie, ktoré sú zverou,

■ vykonávať opatrenia na zamedzenie ich šírenia,

■ viesť evidenciu o nájdených jedincoch a o ulovených jedincoch a oznamovať údaje z tejto evidencie ŠOP SR.

Za neplnenie týchto povinností môže Slovenská inšpekcia životného prostredia alebo okresný úrad ulo-

žiť pokutu do 900,- € pre fyzickú osobu a do 15 000,- € fyzickej osobe – podnikateľovi alebo právnickej osobe.

■ Povinnosti užívateľa poľovného revíru

Užívateľ poľovného revíru je povinný odstraňovať odchytnom alebo usmrtením invázne nepôvodné druhy. Plnenie povinnosti lovom je veľmi problematické z dôvodu možnej zámeny s inými druhmi a to aj s chránenými druhmi živočíchov (tab. 2). Cieľové druhy majú hlavnú dennú aktivitu za súmraku, v noci alebo skoro ráno.

Na druhej strane ani odchyt pre neexistenciu selektívnych metód a teda možný odchyt chránených druhov by sa nemal v praxi uplatňovať. Zákon o poľovníctve zakazuje spôsob lovu zveri chytaním do pascí, ktoré sú založené na princípe ne-selektívneho odchytnom alebo ktoré za určitých podmienok chytajú ne-selektívne (§ 65 odsek 2 b). Riešením nie sú ani živolovné pasce, keďže zákon č. 543/2002 Z. z.

o ochrane prírody a krajiny zakazuje úmyselne odchytnom chránených živočíchov (§ 35 odsek 1 písm. a).

Aj strelba na zver narkotizačnými zbraňami okrem ich použitia na účely jej odchytnom, vyšetrenia alebo veterinárneho zákroku je v zákone zaradená medzi nesprávne spôsoby lovu (§ 65 odsek 3 písm. h), čo ju diskvalifikuje na využitie pri odstraňovaní invázných nepôvodných druhov cicavcov.

Tabuľka 2. Príklady možnej zámeny invázneho nepôvodného druhu cicavca s inými druhmi živočíchov pri love.

invázný nepôvodný druh cicavca	zamieňaný druh	
	nechránený druh živočícha	chránený druh živočícha
nutria vodná/riečna	ondatra pižmová	bobor európsky (mladý jedinci)
psík medvedíkovitý	medvedík čistotný	
	jazvec lesný	
Ondatra zibethicus - ondatra pižmová	nutria vodná/riečna	bobor európsky (mladý jedinci)
medvedík čistotný	psík medvedíkovitý	
	jazvec lesný	
norok americký	tchor tmavý (Obr. 1)	norok európsky
	kuna skalná	vydra riečna tchor stepný

Obrázok 2. Psík medvedíkovitý (*Nyctereutes procyonoides*) (foto Piotr Kuczynski, wikipedia.org)

Druhou povinnosťou, ktorú poľovníkom ukladá zákon o inváziách druhov je vykonávanie opatrení na zamedzenie ich šírenia (§ 3 ods. 3). Zákon ani vykonávacia vyhláška bližšie nešpecifikujú o aké opatrenia by mohlo ísť. Keďže ide o druhy, ktoré sú schopné migrovať a tým sa samovoľne šíriť, okrem odstraňovania odchytom a usmrtením, čo je uvedené v zákone samostatne, iné opatrenia, ktoré by zabránili šíreniu týchto druhov sa v praxi neuplatňujú a nie sú ani známe.

Treťou povinnosťou je viesť evidenciu o nájdených a ulovených jedincoch inváziách nepôvodných druhov a oznamovať údaje z tejto evidencie Štátnej ochrane prírody Slovenskej republiky. Napriek tomu, že poľovníci sú povinní uvedené údaje poskytovať okresnému

úradu na základe zákona o poľovníctve (§ 26 odsek 1 písm. k), majú vo vzťahu k inváziám nepôvodným druhom túto povinnosť voči štátu duplicitnú.

Uvedené problematické povinnosti majú pri ich neplnení aj sankčnú časť, čo po začatí konania Slovenskej inšpekcie životného prostredia (ďalej len „SIŽP“) resp. okresného úradu môže priniesť pre užívateľov poľovného revíru problémy. V súčasnosti aktívne SIŽP vo vzťahu k inváziám nepôvodným druhom rastlín. Z informácií na webovom sídle SIŽP vyplýva, že vydáva pre obce rozhodnutia o opatreniach na nápravu, v ktorých ukladá obciam, aby aktívne riešili odstraňovanie rastlín, ktoré vie SIŽP identifikovať cez stránku <http://maps.sopsr.sk/mapy/invazne.php>. Záznamy o in-

váziách druhov nepôvodných živočíchov na tejto stránke momentálne nie sú dostupné. Súčasne ukladá niektorým obciam aj povinnosti v oblasti inváziách nepôvodných druhov živočíchov, ktoré sami zistia ako aj ukladá priebežnú kontrolu záznamov o ich výskyte. V roku 2021 bolo vydané SIŽP aj rozhodnutie o pokute pre právnickú osobu za nedostatočné plnenie povinností pri odstraňovaní inváziách druhov rastlín vo výške 10 tis. €.

■ Výskyt inváziách nepôvodných druhov cicavcov na Slovensku

Podľa údajov z poľovníckej štatistiky za posledných 10 rokov sa všetky druhy vyskytujú vo všetkých samosprávnych krajoch, aj keď nie sú nahlásené každoročne.

V roku 2020 bola najpočetnejšia nutria riečna (10 128 jedincov), ktorá dosahovala najvyššie stavy v TT a NR kraji. V uvedenom roku bolo odstránených 4 796 jedincov odstrelom, odchytom alebo bol zaznamenaný úhyn. Regulácia tohto druhu sa vykonáva aj s cieľom znižovania hospodárskych škôd.

Druhým najpočetnejším druhom v roku 2020 bola ondatra pižmová (2 715 jedincov), no zaznamenaný bol len jeden úhyn. Tiež bola najpočetnejšia v TT a NR kraji. Druh sa reguluje na Slovensku aj aktívne, za posledných 10 rokov bolo ulovených 166 jedincov a odchytovaných bolo 139 jedincov a zaznamenaných bolo aj 118 úhynov.

Najpočetnejšou inváziou šelmou bol v roku 2020 psík medvedíkovitý (1 987 jedincov), ktorého lebka a koža sú poľovníckou trofejou. V roku 2020 bolo ulovených 243 jedincov a nahlásených 21 úhynov.

Najnižšia početnosť v roku 2020 bola zaznamenaná u najproblematickejšieho druhu norka amerického (36 jedincov) a ani jeden jedinec nebol odstránený. Za 10 rokov bolo ulovených 12 jedincov norka amerického a zaznamenané boli 2 úhyny.

V poľovníckej štatistike nie sú údaje o inváziách nepôvodných druhov vtákov, keďže sa nejde o zver podľa zákona o poľovníctve.

■ Záver

Efektívnej regulácii šírenia inváziách nepôvodných druhov vtákov a cicavcov stojí v ceste mnoho prekážok. Niektoré vyplývajú z faktu, že je to problematika nová, málo známa, no v niektorých smeroch je legislatívne nezávládnutá a aj metodicky je zatiaľ neprepracovaná.

■ Podakovanie

Práca vznikla vďaka finančnej podpore v rámci projektu SLOVLES – projekt financovaný z rozpočtovej kapitoly MPRV SR (prvok 08V0301)

Mgr. Katarína Sujová, PhD.
Ing. Valéria Longauerová, PhD.
Ing. Marián Slamka, PhD.
Národné lesnícke centrum